

‘ चोरिएको निद्रा कथाको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन’

शोधार्थी

सन्जु बास्कोटा

क्याम्पस क्रमाङ्क र शैक्षिक सत्र : २६ (२०७२/०७३)

त्रि.वि.दर्ता नं. : ९-२-२१८-०१३२-२०११

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क र वर्ष : २१८००२७ (२०७३)

नेपाली शिक्षा (नेपा.शि. ५९८) विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निम्ति प्रस्तुत
शोधपत्र

शोधपत्र पेश गरेको मिति

वि.सं. : २०७६।०३।१०

इ.स. : २५ जुन २०१९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

शोधपत्र भाइभा भएको मिति

वि.सं. : २०७६।०४।२३

इ.स. : ८ अगष्ट २०१९

प्रतिबद्धता पत्र

म शोधार्थी सन्जु बास्कोटा यो घोषणा गर्दछु : प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धान हो । शोधप्रस्तावको कुनै अंश कहीं कतैबाट नक्कल गरिएका होइन । आवश्यकताअनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरेकी छु । यदि कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । यस सम्बन्धमा पछि कहीं कतै र कुनै किसिमको उजुर गर्ने छैन ।

मिति : वि.सं. २०७६।०३।१०

शोधार्थी

सन्जु बास्कोटा

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क: २१८००२७

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापित : २०४५

१०२५ - ५८१३००
५८००६४

प.सं.
च.नं.

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

मिति :- २०७६/०३/१०

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभाग अन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षकी विद्यार्थी (छात्रा) सन्जु बास्कोटाले ने.पा.शि. ५९८ पाठ्यांशका प्रयोजनार्थ प्रस्तुत चोरिएको निद्रा कथाको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधप्रस्ताव सम्बन्धित तहका निम्ति उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : वि.सं. २०७६।०३।१०

शोध निर्देशक

नवीनकुमार शर्मा

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

नेपाली शिक्षा विभाग

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत चोरिएको निद्रा कथाको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गतको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रले भाषाशिक्षणमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

कुनै पनि कार्य गर्न एकलो प्रयासले असम्भव हुने भएकाले अनुसन्धान जस्तो जटिल कार्यमा आफ्नो कार्य व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि शीर्षक चयनदेखि लिएर शोधप्रस्ताव लेखन, शोधपत्र तयार पारुन्जेलसम्म निरन्तर सहयोग एवम् निर्देशन गर्नु हुने शोध निर्देशक जनता बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली विभागका गुरु उपप्राध्यापक श्री नवीन शर्मा र विशेष सल्लाह दिनुहुने विभागीय प्रमुख श्रीमदनराज बरालप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । त्यसै गरी यस क्याम्पसका नेपाली शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी जनता बहुमुखी क्याम्पसका शिक्षाशास्त्र सङ्काय प्रमुख, क्याम्पस प्रमुख एवम् सम्पूर्ण क्याम्पस परिवारप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यसै गरी यस शोधपत्र तयार पार्नका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नु हुने पुस्तकालय परिवारप्रति पनि हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु । यस्तै मलाई यस शोधका निर्माणका सन्दर्भमा सामग्रीको सङ्कलन तथा यातायात र वातावरण निर्माणमा हरसमय सहयोग गर्ने सबै साथीहरूप्रति पनि अनुगृहीत छु । यसै गरी मलाई यस संसारमा टेकाउने स्व. पिता नारायण प्रसाद बास्कोटाप्रति श्रद्धाञ्जलि अर्पिदै शोधलेखनका लागि पारिवारिक वातावरण सहज तुल्याइदिनुहुने ममतामयी माता रेणुकादेवीलाई नमन गर्दछु ।

त्यसै गरी टङ्कणमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने सिटी सप धरानका भाइ गणेश दाहाललाई धन्यवाद नदिई रहन सक्तिनँ । अन्त्यमा यो शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विभागमा पेस गर्दछु ।

मिति २०७६।०३।१०

शोधार्थी
सन्जु बास्कोटा
जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
नेपाली शिक्षा विभाग

शोधसार

- शोधपत्रको शीर्षक : 'चोरीएको निन्द्रा' कथाको शैलीवैज्ञानिक अध्ययन
- शोधार्थी : सन्जु बास्कोटा
- शोधनिर्देशक : नवीनकुमार शर्मा
- क्याम्पस विभाग : जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
- शैक्षिक वर्ष : २०७२/७३
- पृष्ठ सङ्ख्या : ६४
- अध्याय : पाँच
- समस्या कथन : 'चोरीएको निन्द्रा' कथाको फ्रेटागको पिरामिड अनुसार कथानक र त्यसको विकासक्रम, शैलीवैज्ञानिक आधारमा पात्रहरूको वर्गीकरण र चयन, विचलन र समानान्तरताहरू के कस्ता पाइन्छन् ?
- उद्देश्य : 'चोरीएको निन्द्रा' कथाको कथानक र विकासक्रमको विश्लेषण शैलीवैज्ञानिक आधारमा पात्रहरूको वर्गीकरण र शैलीविज्ञान अनुसार कथामा के कस्तो चयन, विचलन र समानान्तरताहरू पाइन्छन् विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।
- शोधविधि : पुस्तकालयीय अध्ययन विधि र वर्णनात्मक पद्धति एवम् विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।
- निष्कर्ष : रीता ताम्राकारको कथा 'चोरीएको निन्द्रा' सामाजिक यथार्थवादी कथा हो । सुन्दर परिवार निर्माण गर्ने दायित्व आमाबाबुको हो । आमाबाबुले आफ्नो हर खुसी त्यागेर सन्तानको हर इच्छा पूरा गर्ने प्रयत्न गर्छन् । तर कुनै कारणबस एकल भएर बाँच्नु पर्थो भने समाज, घरपरिवारको आलोचित व्यक्ति भएर बाँच्नु पर्ने हाम्रो समाजको तितो यथार्थलाई यस 'चोरीएको निन्द्रा' कथाका माध्यमबाट प्रष्ट पारीएको छ ।
- हामी प्रत्येक मानव भएर यस सुन्दररूपी सन्सारमा जन्म लिएपछि हामी सबैले आ-आफ्नो कर्तव्य पूरा गर्नुपर्दछ । कसैलाई पनि हेला,

तिरस्कार, आलोचना गर्नुहुँदैन । भन्ने सन्देश यस कथाबाट पाउन सकिन्छ ।

यस कथामा चयन अन्तर्गत तत्सम शब्द, तद्भव शब्द, आगन्तुक शब्द, नाम, सर्वनाम, निपात, विस्मयादिबोधक चिह्नहरूको विचलन अन्तर्गत कोशीय, व्याकरणिक, ध्वनि प्रक्रियात्मक विचलन, अर्थतात्विक विचलन पाइन्छ । समानान्तरतामा छन्द, अलङ्कारको प्रयोग प्रशस्त मात्रामा पाइन्छ । साथै यस कथामा आन्तरिक र वाह्य समानान्तरता पनि पाइन्छ ।

विषय सूची

विषय	पृष्ठ सङ्ख्या
अध्याय - एक : शोधको परिचय	
१.१ अध्ययनको पृष्ठ	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ अध्ययनका उद्देश्यहरू	३
१.४ अध्ययनको औचित्य तथा महत्व	३
१.५ अध्ययनको परिसीमा	४
१.६ पारिभाषिक शब्द	४
१.७ अध्ययनको रूपरेखा	४
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक आधार	
२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	६
२.२ पूर्वकार्यको उपयोगिता	८
२.३ सैद्धान्तिक आधार	९
२.३.१ शैलीविज्ञानको परिचय	९
२.३.२ शैलीका प्रकारहरू	१०
२.३.२.१ सामान्य शैली	१०
२.३.२.२ साहित्यिक शैली	११
२.३.३ साहित्यिक समालोचना र शैलीविज्ञान	१२
२.३.४ शैलीविज्ञानको सैद्धान्तिक स्वरूप	१२
२.३.५ कृति विश्लेषणको शैलीविज्ञानको सैद्धान्तिक आधार	१४
२.३.५.१ सैद्धान्तिक रूपरेखा	१४
२.३.५.२ कथानकको विकासक्रम	१४
२.३.५.२ चरित्रको विश्लेषण तथा वर्गीकरण	१५
२.३.५.२.१ लिङ्ग	१५
२.३.५.२.२ कार्य	१६
२.३.५.२.३ प्रवृत्ति	१६
२.३.५.२.४ स्वभाव	१६
२.३.५.२.५ जीवनचेतना	१६

२.३.५.२.६ आसन्नता	१७
२.३.५.२.७ आबद्धता	१७
२.३.६ भाषाशैली	१७
२.३.६.१ बनोट	१८
२.३.६.२ बुनोट	१८
२.३.६.३ चयन	१९
२.३.६.२ अग्रभूमि निर्माण	१९
२.३.६.२.१ विचलन	१९
२.३.६.२.२ समानान्तरता	२१
२.३.६.२.३ विविधता	२१
२.४ निष्कर्ष	२२

अध्याय - तीन : अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको विधि	२३
३.२ अनुसन्धानात्मक ढाँचा	२३
३.३ जनसङ्ख्या तथा नमुना	२३
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका विधि	२३
३.४.१ प्राथमिक स्रोत	२३
३.४.२ द्वितीयक स्रोत	२४
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन	२४
३.६ तथ्याङ्क सङ्कलन विधि	२४
३.७ तथ्याङ्क विश्लेषण विधि	२४
३.८ अध्ययन विश्लेषण प्रक्रिया	२४

अध्याय चार : चोरिएको निद्रा कथाको विश्लेषण

४.१ विषय प्रवेश	२६
४.२ कथानक	२६
४.२.१ चोरिएको निद्रा कथाका कथावस्तुको परिचय	२७
४.२.२ कथानकको विकास	२९
४.३ 'चोरिएको निद्रा कथाको चरित्र विश्लेषण	३३
४.३.१ परिचय	३३

४.३.२ पात्र वर्गीकरणको आधार	३४
४.३.२.१ लिङ्ग	३४
४.३.२.२ कार्य	३४
४.३.२.३ प्रवृत्ति	३४
४.३.२.४ स्वभाव	३५
४.३.२.५ जीवन चेतना	३५
४.३.२.६ आसन्नता	३५
४.३.२.७ आबद्धता	३५
४.३.३ चोरिएको निद्रा कमामा चरित्रको वर्गीकरण	३६
४.२.४ चरित्र/पात्र तालिकाको विश्लेषण	३७
४.२.४.१ पुरुष पात्र	३७
४.२.४.२ सहायक प्रमुख पात्रहरू	३७
४.२.४.३ अनुकूल पुरुष पात्रहरू	३७
४.२.४.४ प्रतिकूल प्रमुख पात्रहरू	३७
४.२.४.५ स्थिर पुरुष पात्रहरू	३७
४.२.४.६ गतिशील पुरुष पात्रहरू	३८
४.२.४.७ मञ्चीय पुरुष पात्रहरू	३८
४.२.४.८ नेपथ्य पुरुष पात्रहरू	३८
४.२.४.९ बद्ध पुरुष पात्रहरू	३८
४.२.४.१० स्त्री पात्रहरू	३८
४.२.५ 'संवेग कथा सङ्ग्रहमा समाविष्ट 'चोरिएको निद्रा कथाको शैलीवैज्ञानिक विश्लेषण	३९
४.२.५.१ शब्दचयनका आधारमा 'चोरिएको निद्रा कथा	३९
४.२.५.१.१ स्रोतका आधारमा शब्दचयन	३९
४.२.५.१.२ बनोटका आधारमा शब्दचयन	४२
४.२.५.१.३ शब्दवर्गका आधारमा शब्दचयन	४३
४.२.५.१.४ लेख्य चिह्नहरूको प्रयोग	४९
४.२.५.२ विचलन	५२
४.२.५.२.१ कोशीय विचलन	५३

४.२.५.२.२ व्याकरणिक विचलन	५३
४.२.५.२.३ ध्वनि प्रक्रियात्मक विचलन	५४
४.२.५.२.४ अर्थतात्विक विचलन	५४
४.२.५.२.५ भाषिका विचलन	५५
४.२.५.३ समानान्तरता	५५
४.२.५.३.१ आन्तरिक समानान्तरता	५५
४.२.५.३.२ बाह्य समानान्तरता	

अध्याय पाँच : निष्कर्ष तथा उपसंहार

५.१ सारांश	५७
५.२ निष्कर्ष	५९
५.३ अध्ययनको उपयोगिता	६०
५.३.१ नीतिगत उपयोगिता	६०
५.३.२ कार्यान्वयन तह	६१
५.४ भावी अनुसन्धान पक्ष	६१

सन्दर्भग्रन्थ सूची

व्यक्तिवृत